

Molnár Anna,¹  Jakusné Harnos Éva² 

Az autonómia és a szuverenitás jövőképe az Európai Unió stratégiai dokumentumaiban

The Imaginaries of Autonomy and Sovereignty in Strategic Documents of the European Union³

Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikai témájú dokumentumaiban 1998 óta megjelenő stratégiai autonómia és szuverenitás fogalmának jelentése az orosz-ukrán háború, valamint a Stratégiai Iránytű 2022-es megjelenése miatt ismét az elemzések középpontjába került. A cikkben röviden áttekintjük a két fogalom tartalmának fejlődését. A folyamatot interdiszciplináris szemszögből vizsgáljuk a politikatudomány és a politikai diskurzuselemzés eszközeivel. A témával foglalkozó, 1998 és 2024 között keletkezett dokumentumok és a vonatkozó szakirodalom segítségével rövid történeti áttekintést nyújtunk az európai stratégiai autonómia és szuverenitás gondolatának kibontakozásáról, majd a szövegmintákban megállapított szövegkörnyezet alapján kimutatjuk, milyen átfedések, illetve különbségek vannak a két fogalom között. Végül Searle intézményi kommunikációról szóló elmélete alapján bemutatjuk, hogy alakul jövőképpé és cselekvési forgatókönyvvé a politikai diskurzusból kimunkált fogalmi tartalom.

Kulcsszavak: Európai Unió, CSDP, európai szuverenitás, stratégiai autonómia, intézményi valóság, politikai diskurzuselemzés

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Nemzetközi Biztonsági Tanulmányok Tanszék, e-mail: molnar.anna@uni-nke.hu

² Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Nemzetközi Biztonsági Tanulmányok Tanszék, e-mail: jakusne.harnos.eva@uni-nke.hu

³ A kutatás a TKP2021-NVA-16 program keretében valósult meg, a Kulturális és Innovációs Minisztérium által biztosított Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap TKP2021-NVA finanszírozási programjában. A cikk MOLNÁR, Anna – JAKUSNÉ HARNOS, Éva (2024): From Quasi-Sovereignty to Full Sovereignty? The Interpretations of Strategic Autonomy and Sovereignty in the European Union. *Annals of the Croatian Political Science Association*, 21(1), 95–116 című tanulmányának átdolgozásával és kiegészítésével készült, magyar nyelvű változata.

The meaning of strategic autonomy and sovereignty appearing in defence and security policy related documents of the European Union since 1998 has got in the focus of analyses again because of the Russia–Ukraine war and the 2022 publication of the Strategic Compass. The article shortly summarises the evolution of the two concepts. The process is examined from interdisciplinary perspective, with the tools of political science and political discourse analysis. We provide a short historical overview of the unfolding of the idea of European strategic autonomy and sovereignty based on relevant documents between 1998 and 2024, also discussing the related literature. Then we point out the overlaps and differences between the two concepts founded on the examination of contexts in the sample texts. Finally, using Searle’s theory on institutional communication, we present how the content of concepts forged in political discourse becomes a future vision and a scenario of action in insitutional reality.

Keywords: European Union, CSDP, European sovereignty, strategic autonomy, institutional reality, political discourse analysis

Bevezetés

A stratégiai autonómia, vagy európai szuverenitás, illetve stratégiai szuverenitás fogalma napjainkban az Európai Unió (EU) közös biztonság- és védelempolitikájának (CSDP) kulcskérdései. Bár ezeket a kifejezéseket hagyományosan az államok működésével összefüggésben használjuk, manapság gyakran az Európai Unió szupranacionális intézményrendszerével kapcsolatban merülnek fel.⁴ Ez nem véletlen, hiszen az EU saját fejlődésének következtében meghaladta a kormányközi jellemzőkkel rendelkező nemzetközi szervezeteket, és egyfajta *sui generis* nemzetközi aktornak tekinthető. Az Európai Közösségeket, majd az EU-t létrehozó nemzetközi szerződéseken keresztül, az egyre szorosabb unió létrehozásának folyamatában a tagállamok megosztották saját szuverenitásuk egy részét, de anélkül, hogy új szövetségi alkotmányon alapuló valódi szuperállamot építettek volna.

Noha az EU továbbra sem autonóm vagy szuverén a védelem területén, és a védelem nem is került be a valóban közös szakpolitikai területek közé, az ukrainai orosz agresszió következtében az EU védelmi és biztonságpolitikai szerepe jelentős mértékben megerősödött. Ennek ellenére napjainkban sincs politikai akarat közös európai haderő létrehozására, mivel ennek előfeltétele a valódi szupranacionális, föderális rendszer volna. Az elmúlt években felmerült az igény arra, hogy az EU a gazdasági ereje mellett katonai hatalommá is váljon, azaz képes legyen önállóan cselekedni. Jelenleg az EU katonai értelemben a NATO-tól és ezen keresztül az Egyesült Államok katonai erejétől függ. Ezért az autonóm cselekvőképessége korlátozott. A NATO 1949 óta biztosítja mostanra 32 tagállama számára a védőernyőt. Az EU stratégiai autonómiája korlátozott cselekvőképességként

⁴ CSERNATONI 2022; MIRÓ 2022; MICHAELS–SUS 2024.



értelmezhető; ez az európai szuverenitás előfeltétele. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy napjainkban ezek a fogalmak nemcsak a védelemre vonatkoznak, hanem a gazdaság, a digitalizáció és a technológiai innováció területeire is.⁵

Az autonómia és a szuverenitás fogalma közül az utóbbi vitatottabb az Európai Unióban. Már a stratégiai autonómia kérdése is aggodalmakhoz vezetett, és tisztázni kellett az EU és a NATO közötti kapcsolatot is.⁶ Az európai szuverenitás fogalma tágabban értelmezhető, így jogi és alkotmányjogi vitákat eredményezett.⁷ Míg az 1998-as brit–francia Saint-Malo-i nyilatkozat hangsúlyozta az EU képességét az autonóm cselekvésre,⁸ az Elysée-szerződés aláírásának hatvanadik évfordulóján (2023) kiadott francia–német nyilatkozat Európa stratégiai szuverenitását és digitális szuverenitását emelte ki az európai védelem erősítése mellett.⁹

Az *autonómia* és *szuverenitás* szavak sokféle értelemben használatosak, ezért multidiszciplináris kutatást folytattunk jelentéstartalmuk és jelentéskapcsolataik vizsgálatának céljából. A kiválasztott kulcsfontosságú dokumentumok LIWC és ATLAS.ti szoftverrel támogatott szövegelemzése kezdetén a következő kutatási kérdéseket fogalmaztuk meg:

1. Mi a jelentéskapcsolat a (stratégiai) *autonómia* és a *szuverenitás* között a vizsgált dokumentumokban? A két szó fogalmi jelentésének komponenseit a két szó különféle szövegkörnyezetben kimutatható értelmének feltérképezésével tártuk fel. Emellett megvizsgáltuk a két szó előtt esetenként megjelenő jelzők jelentésmódosító (szűkítő vagy bővítő) szerepét a kognitív nyelvészet elmélete alapján.
2. John L. Searle-nek az intézményi kommunikációról és az intézményi valóság létrehozásáról szóló elmélete alapján¹⁰ hogyan alakul ki a politikai diskurzusban kimunkált fogalmakból a cselekvést megalapozó jövőkép? A folyamat bemutatására elhelyeztük a szuverenitás fogalmát Norman és Isabela Fairclough gyakorlati érvelés modelljében (*practical reasoning*) és elképzelt jövő modelljében (*imaginaries*).

Tanulmányunkban rövid történeti összefoglalót nyújtunk az autonómia és a szuverenitás fogalmának kialakulásáról, amelyet szakirodalmi áttekintés követ. Ezután a módszertani háttér bemutatása következik, majd a kutatási eredményeké, beleértve a kulcsfontosságú dokumentumok diskurzuselemzését, amelynek elméleti kereteit a fogalomelemzés és a gyakorlati érvelés, valamint a jövőképmódel adják. A kutatási eredmények elemzése után következtetéseinket ismertetjük.

⁵ RADU 2023: 240.

⁶ BORRELL 2020.

⁷ BIFULCO–NATO 2020.

⁸ CVCE 1998.

⁹ Elysée 2023.

¹⁰ SEARLE 1998.



A stratégiai autonómia és a szuverenitás célkitűzéseinek története a stratégiai dokumentumok alapján

A közös biztonság- és védelempolitika (CSDP) az Európai Unió legfiatalabb szakpolitikája. Az európai vezetők a jugoszláviai háborúk hatására kezdtek el foglalkozni a közös európai védelem kérdésével, feladva a szorosabb védelmi együttműködés tabuját, amely az Európai Védelmi Közösség kudarca (1954) óta létezett.¹¹ A kilencvenes évek végén a jugoszláviai háborúk váltak a szorosabb védelmi együttműködés hajtóerejévé. E folyamatban a Franciaország és az Egyesült Királyság által 1998-ban kiadott Saint-Malo-i nyilatkozat volt a mérföldkő. A dokumentum hangsúlyozta, hogy az EU-nak autonóm cselekvőképességgel kell rendelkeznie. A 2000-es évek elején kialakultak a biztonság- és védelempolitikai döntéshozatali struktúrák, amelyek eredményeként az EU megkezdte az első közös biztonság- és védelempolitikai misszióit és műveleteit.

A 2003-as *Európai biztonsági stratégia* olyan stratégiai kultúra létrehozását javasolta, amely „elősegíti a korai, gyors, és – szükség esetén – határozott beavatkozást.”¹² Ezt követően a *stratégiai autonómia* kifejezést hivatalosan 2013-ban említették először az Európai Tanács Következtetéseiben. A lisszaboni szerződés hatálybalépése (2009) óta az Európai Tanács 2013-ban tárgyalta először a védelempolitikáról. A dokumentum foglalkozott az európai védelmi ipar megerősítésével és a védelmi képességek fejlesztésével, mint a stratégiai autonómia és a partnerekkel való cselekvőképesség fő feltételeivel.¹³

Az EU 2016-ban megjelent globális stratégiája hangsúlyozta az európai védelmi képességek fejlesztését, a stratégiai autonómia kialakítását, és az EU-nak mint biztonsági közösségnek a megerősítését.¹⁴ Ez a téma számos hivatalos dokumentumnak és beszédnek központi üzenetévé vált mind európai uniós, mind tagállami szinten. Az Európai Unió Tanácsa által kiadott 2016. novemberi Következtetésekben a stratégiai autonómia fogalmát pontosabban határozzák meg: „autonóm módon cselekedni, amikor és ahol szükséges, és partnerekkel, ahol csak lehet.”¹⁵

2016, az EU globális stratégiájának elfogadása és a brexitről szóló népszavazás óta az EU közös biztonság- és védelempolitikájával kapcsolatos integrációs folyamat felgyorsult. Ezt követően a stratégiai autonómia kifejezés használata egyfajta divat is lett.¹⁶ Fontos kiemelni, hogy az utóbbi években több védelmi jellegű kezdeményezést vezettek be, mint korábban két évtized alatt. Bár az európai hadsereg létrehozása nincs napirenden, egyre több szó esik az európai védelmi unió megvalósításáról és a (nyitott) stratégiai autonómiáról, és számos kezdeményezés valósult meg az európai védelmi képességek megerősítése céljából: például az Állandó Strukturált Együttműködés (PESCO), a Koordinált Éves Védelmi Felülvizsgálat (CARD), az Európai Védelmi Alap (EDF), valamint a Katonai Tervezési és Végrehajtási Szolgálat (MPCC). Azonban

¹¹ VASCONCELOS 2009.

¹² Council of The European Union 2003: 39.

¹³ European Council 2013.

¹⁴ Council of The European Union 2016: 14–18.

¹⁵ Council of The European Union 2016: 2.

¹⁶ MICHAELS–SUS 2024: 384; VARMA 2024.



nagyságrend és célkitűzések tekintetében ezen kezdeményezések egyike sem teljesítette a kezdeti magas elvárásokat, és a stratégiai autonómia megvalósítását sok kritika érte.¹⁷

Emmanuel Macron francia elnök lett a stratégiai autonómia és az európai szuverenitás egyik legfontosabb támogatója.¹⁸ 2017 szeptemberében Macron beszéde a Sorbonne Egyetemen az autonómiavítát a „nacionalizmus, identitarianizmus, protekcionizmus és izolacionista szuverenitás” összefüggésében írta le. A *stratégiai autonómia* helyett a francia elnök az „autonóm műveleti képességet” és az „európai szuverenitást” használta általánosságban a védelem kérdéseinek vonatkozásában. Nézetei szerint az európai szuverenitásnak hat fő eleme van: 1) biztonság és védelem, 2) a határok ellenőrzése, 3) partnerség Afrikával, 4) ökológiai átmenet, 5) digitális technológia, továbbá 6) ipari és monetáris gazdasági hatalom.¹⁹

2018-ban egy nagyköveti konferencián tartott beszédében Macron rámutatott, hogy európai szinten szükséges a stratégiai autonómia kiépítése. Ezt azzal indokolta, hogy az EU az USA-val és Kínával összehasonlítva nem tekinthető stratégiai autonómiával rendelkező hatalomnak.²⁰ Az utóbbi években pedig a francia elnök annak szükségességét hangsúlyozta, hogy meg kell erősíteni az EU külpolitikáját, valamint biztonság- és védelempolitikáját az európai civilizáció és a liberális világrend védelme érdekében.²¹

Az Európai Parlamentben az unió helyzetéről szóló 2018-as beszéd hangsúlyozta, hogy a geopolitikai helyzet következtében eljött az európai szuverenitás pillanata. Juncker, a Bizottság akkori elnöke szerint eljött az ideje annak, hogy Európa a saját kezébe vegye sorsát, és unióként, a nemzetközi kapcsolatok szuverén aktoraként szerepet játsszon a globális ügyek alakításában. Víziója szerint az Európai Unió szuverenitása a tagállamok nemzeti szuverenitásából születik, nem váltja fel azt. Kiemelte, hogy a szuverenitás megosztása erősebbé teszi a tagállamokat. Hangsúlyozta, hogy ez a folyamat nem jelenti az Európai Unió militarizációját; csak azt, hogy több autonómiára tesz szert, és megfelel a globális kötelezettségeinek.²²

2022-ben az Európai Unió Tanácsa által elfogadott *Stratégiai Iránytű* kiemelte a stratégiai autonómia és a technológiai szuverenitás megteremtésének szükségességét.²³ Bár a Tanács 2016-os Következtetései már megadták a definíció irányait, a stratégiai autonómia fogalmának hivatalos definíciója még nem alakult ki uniós szinten. A fogalmat úgy lehetne összefoglalni, hogy a stratégiai autonómia képessé teszi az EU-t a saját biztonsága fenntartására és önálló cselekvésre földön, levegőben, tengeren, a világűrben és a kibertérben. Emellett képesnek kell lennie erőikivetítésre, reagálnia kell külső válságokra, valamint önálló döntések meghozatalára a védelempolitika területén.²⁴ A tagállamok érdekei és álláspontja a koncepciót illetően eltérőek.²⁵

¹⁷ MOLNÁR 2022; CAMPORINI 2017.

¹⁸ MARTILL–CHRYSSOGELOS 2024: 11–12.

¹⁹ Sorbonne Speech of Emmanuel Macron 2017; European Parliament 2022.

²⁰ MACRON 2018.

²¹ STAUNTON 2022.

²² JUNCKER 2018.

²³ Council of the European Union 2022.

²⁴ BISCOP 2017; BISCOP 2018; VARGA 2017; SUTTER 2020: 14; JONES 2020; FIOTT 2018.

²⁵ WEITERSHAUSEN–SCHAFFER–WESSELS 2020; GRÜLL–LAWTON 2020; RECCHIA 2020; SILVA–ZACHARY 2020.



Emmanuel Macron francia elnök 2024 áprilisában ismét beszédet tartott a Sorbonne Egyetemen. Az európai parlamenti választásokat megelőző beszédében hat alkalommal említette az *autonómia*, *autonóm* szavakat, és 22 alkalommal a *szuverén*, *szuverenitás* szavakat.²⁶

A stratégiai autonómia és a szuverenitás gondolatának értelmezése és kritikája a szakirodalomban

Egy 1991-es tanulmányban David Held megállapította a szuverenitás és az autonómia fogalmának eltéréseit. Véleménye szerint a *szuverenitás* egy jogi státuszt jelöl (*de jure sovereignty*), azaz valós törvényhozási hatalmat a politikai folyamatokban. Az autonómia szerinte azt jelenti, mi a valós helyzet (*de facto sovereignty*), azaz, hogy van-e képesség a politikai döntések megvalósítására. Ilyen értelemben egy állam lehet jogilag szuverén anélkül, hogy stratégiailag autonóm, azaz valóban cselekvőképes volna.²⁷

Jelentős szakirodalom foglalkozik a *stratégiai autonómia* és a *szuverenitás* fogalmával mind államokkal, mind az Európai Unióval kapcsolatban. Európai összefüggésben a szakirodalom egy része felhívta a figyelmet arra, hogy a fogalmak jelentése túlságosan kiterjedt és szimbolikus, más része pedig a koncepciók megvalósításának nehézségeire figyelmeztet a transzatlanti kapcsolatok szempontjából.²⁸ Brustlein azt hangsúlyozta egy 2018-as tanulmányában, hogy az EU stratégiai autonómia koncepciója aggodalmat válthat ki az európai partnerek között, mivel a gaullista fordulatra emlékeztetheti őket, valamint a transzatlanti kapcsolatok gyengülésére és a francia befolyás erősödésére.²⁹

Egy 2019-es tanulmányban Lippert és munkatársai kiterjesztették a stratégiai autonómia fogalmát a védelem mellett a gazdaságra, az energiaellátásra és az eurózónára.³⁰ Grevi úgy határozta meg a gazdaságot, a technológiát, valamint a biztonságot és védelmet, mint az európai stratégiai autonómia fő területeit.³¹ Franke és Varma a stratégiai autonómiát olyan koncepcióként határozta meg, amelynek célja egy erősebb, függetlenebb EU a növekvő geopolitikai versengés korszakában.³² Josep Borrell és Thierry Breton egy 2020-ban megjelent véleménycikkükben az autonómia és a szuverenitás szükségességét hangsúlyozták a pandémia miatt kialakult ellátásilánc-válsággal összefüggésben.³³ 2021-ben, a NATO-csapatok afganisztáni kivonulását követően Charles Michel, az Európai Tanács elnöke az európai stratégiai autonómia és az európai értékek közötti kapcsolatot hangsúlyozta.³⁴

²⁶ MACRON 2024.

²⁷ HELD 1991.

²⁸ OLSEN 2022; CAMPORINI et al. 2017; BRUSTLEIN 2018.

²⁹ BRUSTLEIN 2018.

³⁰ LIPPERT–ONDARZA–PERTHES 2019.

³¹ GREVI 2019.

³² FRANKE–VARMA 2019.

³³ BORRELL–BRETON 2020.

³⁴ Elements for a Doctrine: In Conversation with Charles Michel 2021.



Fontos megjegyezni, hogy a két kifejezést gyakran felcserélhetőként használják, de eltérő jelentései vannak a *stratégiai autonómiának* és a *stratégiai szuverenitásnak*. Fiott szerint a *stratégiai szuverenitás* pozitívabban hangzik, mert azt hangsúlyozza, amit az EU megtehet, míg az *autonómia* a másoktól való függetlenségre utal. Másrészt a szuverenitás inkább a nemzeti szuverenitás fogalmához kötődik, amellyel a legtöbben azonosítják, inkább, mint az európai szuverenitással.³⁵ Varma felhívja a figyelmet arra, hogy a stratégiai autonómia fogalma mind az uniós intézmények kommunikációjában, mind pedig a politikai viták szintjén megjelenik.³⁶

A szuverenitás kérdése bonyolultabb, mert a nemzetközi jog egyik alapelve. Az állami szuverenitás fogalmát a harmincéves háborút 1648-ban lezáró vesztfáliai béke alkotta meg. Az államok esetében a szuverenitás önrendelkezést és autonóm cselekvést jelent, vagyis az állam főhatalmat gyakorol a területe és a népessége fölött. A *de iure* szuverenitás a hatalom legitimációját (azaz a nép akaratával való egyezést, a jogot a hatalom gyakorlására), a *de facto* szuverenitás pedig a hatalom birtoklását jelenti (azaz a valós cselekvőképességet).

Brack és szerzőtársai szerint a szuverenitásnak kétféle értelmezése van: az egyik államközpontú és azt helyezi előtérbe, hogy a szuverenitás a hatalom bizonyos szintjéhez kötött, és ebből ered a parlament és a kormány. A spektrum másik végén a posztszuverenista értelmezés helyezkedik el, amely a fogalmat többszintű megközelítésben fogja fel. Ez új szemszögből vizsgálja a szuverenitást, azzal érvelve, hogy a hagyományos megközelítés idejétmúlt a globalizáció és az integráció miatt.³⁷ Bár nincs utalás a szuverenitás gyakorlására európai szinten az EU alapító és kiegészítő szerződéseiben, sőt, még az Európai Unió Bírósága sem utal rá, egyesek meglátása szerint a szuverenitás megosztott vagy közös gyakorlása történik európai szinten, és bizonyos értelemben a szuverenitás korlátozott gyakorlása állami szinten.³⁸ A klasszikus nemzetközi jogi megközelítés többnyire elutasítja azt a gondolatot, hogy lenne valódi törvényhozási jogi átruházás vagy (alkotmányos) pluralizmus az EU különféle döntéshozó szintjei között, mivel az EU jogalkotási képessége mind átruházott, és a tagállamok akaratából ered. A klasszikus felfogás szerint a szuverenitás nem származtatott, hanem eredeti, és valódi szuverenitás nem lehetséges föderális struktúra nélkül. Más megközelítés szerint az uniós jog elsőbbsége valójában az EU szuverenitására utal, hiszen a nemzeti joggal szemben a szuverenitás kérdését is érinti.³⁹

A posztszuverenista értelmezés szerint az EU képes jogi döntések meghozatalára, és megvalósítja szakpolitikáit az EU egészének részéről, a kompetenciája alá tartozó területeken. Ez lényegében tartalmazza az EU-nak mint jogilag egységes, a területén kívül és belül bizonyos szempontból kizárólagos kompetenciákkal rendelkező entitásnak az autonómiáját. Bár a szupranacionális szuverenitás politikai tabu marad, az „európai szuverenitás” továbbra is Emmanuel Macron kiemelt témája, különösen a kereskedelem, a bevándorlás vagy a biztonság területén.

³⁵ FIOTT 2021; European Parliament 2022.

³⁶ VARMA 2024: 65.

³⁷ BRACK-COMAN-CRESPY 2019: 6.

³⁸ WALLACE 1999; BRACK-COMAN-CRESPY 2019; BIFULCO-NATO 2020.

³⁹ BIFULCO-NATO 2020; WALKER 2003.



Csernatonni egy 2022-ben publikált tanulmányában megvizsgálta, mennyire formálja a kollektív gondolkodást a különféle szakpolitikai területeken az EU-szintű kommunikáció a „stratégiai autonómia” és a „szuverenitás” témájában. Megállapította, hogy ezeknek a kifejezéseknek a tág és csak részben definiált jelentése segít az EU-t mint stratégiaiailag független és technológiailag szuverén aktort láttatni.⁴⁰

A kutatás módszertana

Kutatásunk során a szövegek tematikus és kontextuális elemzéséhez Atlas.ti és LIWC szoftvereket használtunk. Megpróbáltuk kimutatni, hogy van-e eltérés az autonómia és a szuverenitás szavak jelenlegi fogalmi jelentésében a korábbi kutatásokban és definíciókban megjelent alapjelentésükhöz képest.⁴¹ A szövegmintáink a Saint-Malo-i nyilatkozattól az Elysée-szerződés aláírásának 60. évfordulóján kiadott nyilatkozaton át (2023) Emmanuel Macron elnök 2024. évi sorbonne-i beszédéig terjedtek.

A fogalmak elemzése

A fogalomnak a filozófiából ismert általános definíciója a fogalom és a világ közötti kapcsolatot hangsúlyozza. Eszerint cselekvés vagy döntéshozatal esetén a fogalom eszköz a gondolkodáshoz, amelynek segítségével hiedelmeket, véleményeket és terveket lehet kialakítani.⁴² A lexikai fogalomelmélet alapján a fogalmak leegyszerűsítve megfelelnek a szójelentésnek, és meghatározhatók a szójelentés építőelemeiként.⁴³

Kutatásunk során a többi elvont politikai fogalomhoz hasonlóan nehézséget jelent az autonómia és a szuverenitás jelentésének meghatározása. Margolis és Laurence rámutatnak, hogy egyes fogalmak számos más fogalmat is magukban foglalhatnak alkotóelemekként.⁴⁴ Egy korábbi tanulmányukban⁴⁵ kifejtik, hogy az összetett fogalmakat például szóbeli kommunikáció vagy asszociatív tanulás folyamán megtanulhatjuk megfigyelés és hipotézistesztesztelés által. Azt is hangsúlyozzák, hogy az összetett fogalmak elsajátítása függ a kultúrától és a lélektani körülményektől. A politikai fogalmakat, vagy legalábbis a jelentésük egy részét, a politikai kommunikációban alakítjuk ki, pontosítjuk, nyilvánvalóvá tesszük, és „megtanuljuk”. A fogalmak „politikai” és „általános” értelme nehezen elválasztható.⁴⁶

A politika nyelvében a fogalmak a cselekvés elsődleges eszközei.⁴⁷ Amikor a közlés résztvevői egy fogalmat használnak, nyíltan vagy rejtetten elkötelezik magukat bizonyos állítások mellett, amelyek a szóban forgó fogalom tartalmát alkotják. Ezeket a rejtett

⁴⁰ CSERNATONI 2022.

⁴¹ SCHEDLER 2010: 12.

⁴² WEISKOPF [é. n.].

⁴³ KIEFER–PULVERMÜLLER 2012: 806.

⁴⁴ MARGOLIS–LAURENCE 2023.

⁴⁵ MARGOLIS–LAURENCE 2011.

⁴⁶ GUNNELL 2017.

⁴⁷ SCHEDLER 2010.



elköteleződéseket a fogalom hivatalos definíciója fedi fel. Az, hogy a nyelvhasználók hogyan értelmeznek egy politikai fogalmat, lényegében az ideológiai háttérüktől függ.⁴⁸ Ez az oka, hogy a politikai fogalmak egy közösségben a politikai versengés megnyilvánulásai és eszközei. Adcock hangsúlyozza, hogy a politikatudomány számára fontos fogalmak definíciója és leírása igen heterogén.⁴⁹ Egy rövid etimológiai magyarázatban kimutatja, hogy a „fogalom” jelentésű angol szó (*concept*) latin összetevőkből áll: „con”, azt jelenti, „együtt, egészében”, és „capere”, azt jelenti, „megfogni, megragadni”.⁵⁰ Ez a megállapítása alátámasztja az alábbiakban a szuverenitás és az autonómia fogalmának elhelyezését Fairclough és Fairclough gyakorlati érvelés és jövőképmódelijében.

A társadalomtudományokban Sartori alapműve⁵¹ mutatta be a fogalmak összetevőinek feltárását a szavak jelentésének átfogó elemzésével. Sartori módszere lényegében az explicit definíciók összegyűjtésén és rendszerezésén alapul. A politikai diskurzusban ritkán fordulnak elő a szójelentést tisztázó explicit definíciók; ha a politikai diskurzust természetes nyelvhasználatnak tekintjük, azt homályos és instabil fogalmak jellemzik. Ezért a nyelvi kontextus vizsgálata és a szavak értelmének kikövetkeztetése látszik megfelelő módszernek az EU politikai diskurzusában szereplő autonómia és a szuverenitás fogalmának tisztázására.

Adcock a politikai fogalmak elemzéséhez két megközelítési módot javasol: a kognitív alapút és a nyelvi alapút.⁵² Értelmezésében egy fogalom kognitív struktúrája inkább az egyénhez tartozik, míg nyelvi struktúrája inkább a közösséghez. Megjegyzi, hogy a társadalomtudományokban minden fogalom leírása lényegében a nyelvhasználaton alapul, és gyakran nem tudható, hogy a definiált fogalom „az egyén fogalma” vagy „a közösség fogalma”. Kutatásunkat a fentiekben összefoglalt elméletek alapján terveztük meg, amelyek szerint a politikai fogalmak kialakítása és jelentésük tisztázása a közösség által létrehozott politikai diskurzusban történik. Ez magában foglalja a fogalmak, azaz a jelentések spontán fejlődését, vagy tudatos formálását. Az *autonómia* és a *szuverenitás* szavak jelentésének és a jelentések összefüggéseinek vizsgálatakor gyakorlati okok miatt a „lexikai fogalom” megközelítést alkalmaztuk.⁵³ Természetes nyelvhasználat esetében a hétköznapi értelmezésben a nyelv szókészletének egy egysége (egy szó) filozófiai szempontból megfeleltethető a gondolkodás egy egységének (egy fogalomnak).

A terminológiában gyakran alkalmazott módszer, hogy a fogalmak tartalmát és a fogalmak közötti kapcsolatot úgy határozzák meg, hogy a diskurzusból kiszűrjük a szavak jelentését.⁵⁴ Ennek a szociokognitív terminológiai megközelítésnek az értelmében a kutatásunk célja az *autonómia* és a *szuverenitás* terminusok tanulmányozása különféle lexikai, szituációs, kognitív és kulturális kontextusokban,⁵⁵ az EU intézményrendszerének keretei között létrejött politikai kommunikáció területén, a kollektív tudástermelés példjaként. A szociokognitív terminológiaelmélet szerint egy szó vagy

⁴⁸ NORBERG 2015.

⁴⁹ ADCOCK 2005.

⁵⁰ ADCOCK 2005: 5.

⁵¹ SARTORI 1984.

⁵² ADCOCK 2005: 15–16.

⁵³ MARGOLIS–LAURENCE 2023.

⁵⁴ CABRÉ 1999; TEMMERMAN 2000; FABER 2009.

⁵⁵ TEMMERMAN 2007: 30–31.



terminus jelentésének a történetét fel kell térképezni ahhoz, hogy jobban megértsük a fogalmat, amelyet jelöl. A politikai fogalmakról szóló szakirodalomban több példa található egy fogalom fejlődésének (esetleg átalakulásának) diakrón vizsgálatára. Például Rule és szerzőtársai kutatták a modern amerikai politikai diskurzusban kulcsszerepet játszó fogalmak kialakulását és fejlődését az Egyesült Államok helyzetéről szóló, 1790 és 2014 közötti, évente tartott elnöki beszédekben.⁵⁶ Molnár és Jakusné Harnos elemezte az Európai Unió és Európa államként való konceptualizációját az Európai Bizottság elnökeinek az unió helyzetéről szóló éves beszédeiben.⁵⁷

Az intézményi valóság létrehozása és az elképzelt jövő

A politikai diskurzus, így az EU-ról szóló diskurzus is folyamatosan jövőképeket vázol fel. A szakirodalomban az utóbbi időben fellelhetők az autonómia és a szuverenitás jövőképéről szóló elemzések.⁵⁸ A jelenség értelmezhető John L. Searle-nek az intézményi valóság által termelt intézményi tényekről szóló elmélete alapján.⁵⁹ Az elmélet szerint az intézményeknek deontikus hatalma van, amelyet a közösség ruház rájuk. Ez teszi lehetővé, hogy intézményi tényeket állítsanak elő, amelyek azután a társadalmi környezet alkotórészévé válnak, a fizikai valóság nyers tényeivel együtt. Egy intézmény kiaknázhathatja a ráruházott hatalmat, és felvázolhat egy jövőképet, amelyet kollektívan elismertethet mint tényszerű reprezentációt, és így áthelyezheti a célkitűzés helyéről a körülmények premisszájának a pozíciójába a gyakorlati érvelés folyamatában. Tehát a bejelentés és a kollektív elismertetés révén cselekvés alapjává teheti. A döntő mozzanat a kollektív meg- és elismertetés, mert az hatalmazza fel az intézményt a cselekvésre. A politikai diskurzus szemszögéből így az történik, hogy a közösség folyamatosan fejleszt és megoszt egy fogalmat a nyelvi jelentés megvitatásával (lásd a fenti részt a fogalmakról). Searle elmélete alapján a jövőkép kialakítását és indoklását⁶⁰ Norman és Isabela Fairclough a gyakorlati érvelés sémájában modellezte.⁶¹ A gyakorlati érvelés elmélete megmagyarázza, hogyan döntenek az emberek a cselekedeteikről a hétköznapiakban. Az elmélet hangsúlyozza, hogy a legtöbb közlési helyzetben a cselekvők döntéseit és céljait az ideológiai háttérükben gyökerező értékrendjük határozza meg. Amikor a cselekvők felméri a körülményeket (amelyek percepciójára és értékelésére természetesen szintén hat az értékrendjük), eszköz-cél elemzés után megállapítják a szükséges cselekvést.

A valóságos világnak a fogalmakban megnyilvánuló reprezentációja a diskurzusban a kiindulópontja lehet a dolgok jövőbeli állapotáról szóló vízió kialakításának és bemutatásának, vagyis egy olyan elképzelt jövőnek, amely összhangban van a cselekvő értékrendjével. A jövőkép így a cselekvés irányítójává válik, mert megjelenhet

⁵⁶ RULE-COINET-BEARMAN 2015.

⁵⁷ MOLNÁR – JAKUSNÉ HARNOS 2023.

⁵⁸ CAMPORINI et al. 2017; MARTINS-MAWDSLEY 2021; CSERNATONI 2022.

⁵⁹ SEARLE 1998: 115.

⁶⁰ FAIRCLOUGH-FAIRCLOUGH 2012: 103–111.

⁶¹ FAIRCLOUGH-FAIRCLOUGH 2012: 45–51.



a gyakorlati érvelés modelljében, akár a célpremissza, akár a körülmények premissza helyén. (Lásd lentebb.) A jövőkép tehát célpremissza lehet, mert megvalósítandó célkitűzésként jelenik meg.

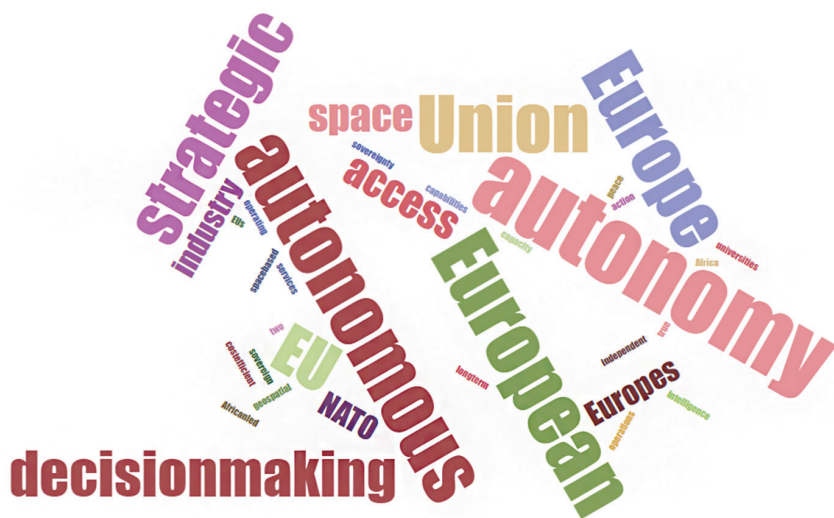
Az intézményi tények termelésének eredményeként a jövőkép a körülménypremissza helyén is megjelenhet, mert a kialakított fogalmak egy kognitív keretet vagy cselekvési keretet hívnak elő, amikor egy politikai intézmény víziójaként mutatják be azokat. Ebben az esetben diskurzust generál, bekerül a politikai dokumentumokba, és mindez politikai cselekvést tesz lehetővé. Ha egy jövőkép a célpremissza helyére kerül a gyakorlati érvelés sémájában, akkor a távoli jövőre vonatkozó vízióként jelenik meg, amely ugyan lehet motiváló, de nem eredményez deontikus hatalmat, ami azonnali cselekvést tesz lehetővé.

Kutatási eredmények és diszkusszió

Az autonómia fogalma

Az első kutatási kérdésünk így hangzott: Mi a jelentéskapcsolat a (stratégiai) *autonómia* és a *szuverenitás* között a vizsgált dokumentumokban? Fogalomelemzéssel kerestük a választ.

A vizsgált dokumentumok szövegében Atlas.ti és LIWC szoftverek segítségével rögzítettük és összehasonlítottuk az *autonómia*, *autonóm* és a *szuverenitás*, *szuverén* szavak előfordulási gyakoriságát. A kvantitatív szakaszt követően kvalitatív elemzést végeztünk kézi kódolással, figyelembe véve az Atlas.ti mesterséges intelligenciájának tematikus elemzési javaslatait, és felhasználva a LIWC szoftver kontextualizációs funkcióját. Az eredményekkel kimutatható a fogalmak fejlődése.



1. ábra: Az *autonomy* és az *autonomous* szavak előfordulási gyakorisága és környezete

Forrás: a szerzők szerkesztése a www.jasondavies.com/wordcloud/ alapján



A szavak (fogalmak) mindegyik előfordulásakor rögzítettük a szöveggörnyezetet és az esetleg hozzá fűzött definíciót vagy magyarázatot. Kutatási eredményeink alapján az *autonómia* fogalma a következőképpen írható le: az autonómia az EU azon képessége, hogy a NATO kiegészítőjeként cselekedjen, különösen akkor, ha az utóbbi nem vesz részt egy válsághelyzetben. Ha részt vesz, akkor mindkét szervezet döntési autonómiáját hangsúlyozzák. Kezdetben az autonómia fogalma általánosságban az EU egészéhez kapcsolódott, azután rokon értelmű szavak pontosították a fogalmat. Ilyen rokon értelmű szavak voltak: határozottság, erő, eltökéltség, önbizalom, függetlenség (1. ábra). Érdekes, hogy az autonómiát vonatkoztatták technológiai szolgáltatásokra (világűrbe telepített rendszerek, 2016) és afrikai békeműveletekre (2022) is.

Miután Macron 2017-ben azt állította, hogy az autonómia alapjait lerakták, az „autonómabb” (2020) és a „több autonómia” (2021) kifejezéseket használták, feltételezve, hogy az EU autonómiája már létezik. (Ezt az eltolódást az elképzelt jövőről szóló részben értelmeztük.) A fogalomnak a *szuverenitástól* való elhatárolása azonban nehéz, főleg, ha együtt fordulnak elő egy szövegben. A „stratégiai” jelző megerősítheti a cselekvőképesség korlátozott vagy kiegészítő jellegét, mert az angol szótári definíciója szerint azt jelenti, „olyan terv része, amelynek konkrét célja van, vagy amely előny szerzésére törekszik” és „előny szerzésével kapcsolatos háborúban, vagy más katonai helyzetben.”⁶²

A szuverenitás fogalma

A *szuverenitás* fogalma, úgy látszik, fokozatosan felváltja az *autonómia* fogalmát. A *szuverenitás* gondolata magában foglalja a törekvést, hogy az EU globális szereplő legyen, képes legyen önállóan cselekedni, és védje meg az értékeit. A *szuverén* Európa rendelkezik saját jövőképpel, ami az egyik oka lehet, hogy a *stratégiai* jelző esetenként összekapcsolódik a *szuverenitás* főnévvel (2. ábra). A szuverenitás előtt megjelent a *valódi* és az *élelmiszer* jelző is. Ez utóbbi rávilágít, hogy a *szuverenitás* fogalma fejlettebb és árnyaltabb lehet, mint az *autonómiáé*: pragmatikusabb tartalma van, amely a valós gazdasághoz, továbbá az államok és a szövetségek működésének konkrét dimenzióihoz kapcsolódik. Ám ez is kombinálódik olyan, kevésbé definiált fogalmakkal, mint a „reziliens Európa” és a „fenntartható Európai Unió”.

Mint ismert, és mint korábban említettük, a *szuverenitás* fogalmát a modern kori történelem és a nemzetközi jog az államisághoz kapcsolja, különösen a főhatalomhoz az állam területe és népessége fölött. Ez a szöveggörnyezetben megjelenő példákból is látható. Mivel az EU nem állam, úgy tűnik, hogy a digitális dimenzió az, ahol figyelmen kívül hagyhatja a területiség kérdését: a digitális szuverenitás vagy a technológiai szuverenitás lehet az a fogalom, amelyben az EU túlhaladhatja a területiség problémáját. Ez megszüntethetné az Európa fogalom többértelműségét is, amelynek lebegő fogalomként az EU diskurzusában homályos jelentései vannak: például jelentheti az Európai Uniót, az európai kontinenst, az európai kultúrát, az európai embereket, hogy csak néhányat említsünk.

62

Lásd: www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/strategic?q=strategic



2. ábra: A *sovereignty* és a *sovereign* szavak előfordulási gyakorisága és környezete

Forrás: a szerzők szerkesztése a www.jasondavies.com/wordcloud/ alapján

A kulcsszavak kontextusának vizsgálatakor megfigyelhető volt bizonyos jelzők előfordulása. A kognitív nyelvészet szemszögéből megmagyarázható, hogy mennyiben módosítják az *autonómia* és a *szuverenitás* fogalmának lényegét az előttük megjelenő jelzők.

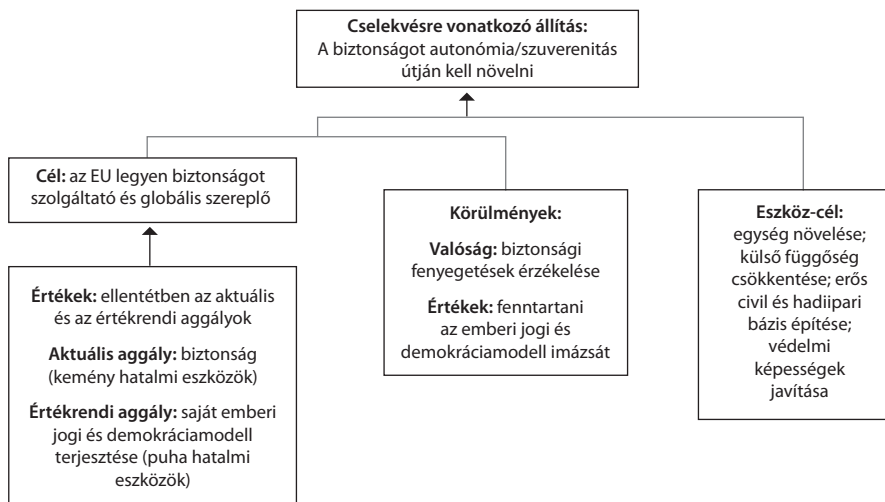
A kognitív nyelvészet elmélete szerint a jelzők általában konkrétan megnevezik egy szó jelentésének lényegi vagy állandó elemét.⁶³ A természetes nyelvhasználatban emellett többféleképpen módosíthatják egy főnév jelentését. Például jelzőt használunk, ha egy általánosan ismert szó vagy kifejezés nem elég pontos a szándékunknak megfelelő jelentés kifejezésére. Erre lehet példa a *stratégiai autonómia*, a *technológiai szuverenitás* vagy a *digitális szuverenitás*. Az *autonómia* szó jelentése (fogalma) túl széles körű és összetett, ráadásul az elemzett szövegekből is kitűnik, hogy a „függetlenség” az EU esetében csak korlátozott lehet, ezért szűkíti az *autonómia* jelentését arra utalva, hogy hosszú távú vagy konkrét területeken rendelkezésre álló lehetőségek azért vannak. A szuverenitás pedig államokhoz vagy az államisághoz köthető, ezért korlátozni kell az értelmét az EU-val összefüggésben: például a *digitális szuverenitás* a fogalom terjedelmét a digitális technológia területére szűkíti, ami kiküszöböli a félreértést, jelezve, hogy ez a szuverenitás nem azonos a hagyományos fogalommal. Ezek a megoldások egyrészt bizonyítják az *autonómia* és a *szuverenitás* fogalmak lebegő, vagyis homályos, ide-oda csúsztható tartalmát, másrészt a jelzős változatok lehetővé teszik, hogy a kifejezések használója szükség esetén hivatkozhasson az eredeti tartalmukra.

⁶³ LANGACKER 2008: 319–323.



Az európai szuverenitás jövőképe

Emmanuel Macron elnök a Sorbonne-on tartott, 2017. évi beszédében kifejtette, hogy az európai szuverenitást meg kell konstruálni, ami találóan kifejezi, hogyan formálódik a fogalom a politikai diskurzusban és cselekvésben. A fogalom fejlődésével összhangban egyre több alkotóeleme ismerhető meg. Mostanra az is világossá vált, hogy az európai szuverenitás nem önmagában cél, hanem annak eszköze, hogy az Európai Unió biztonságfogyasztóból biztonságot szolgáltatóvá és egyúttal globális aktorrá váljon. Valójában a szuverenitás igénye összefügghet a biztonsági fenyegetések érzékelésével. 2022-ben, az Ukrajna elleni orosz agressziót követően, a versailles-i nyilatkozatban „az európai szuverenitás kiépítését” úgy jelölték meg, mint általánosságban „a függőségek csökkentését”. A 3. ábra összefoglalja az európai szuverenitás érdekében szükséges cselekvés melletti érvrendszert. Véleményünk szerint az Európai Unióban ellentmondás van az aktuális aggályok (a fizikai vagy létfenyegetések érzékelése, amelyek kezelése kemény hatalmi eszközöket igényel), valamint az értékrendi aggályok között (például, hogy az EU maradjon az emberi jogok és a demokrácia modellje, amelynek a fenntartása puha hatalmi tényezőket igényel). Ez abból eredhet, hogy az EU értékrendje a szerződéses keretből és az intézményi valóságából származik, amelyet most külső tényezők fenyegetnek. Az európai szuverenitás elérése a módja annak, hogy globális tényezővé és biztonságot szolgáltatóvá válhasson.



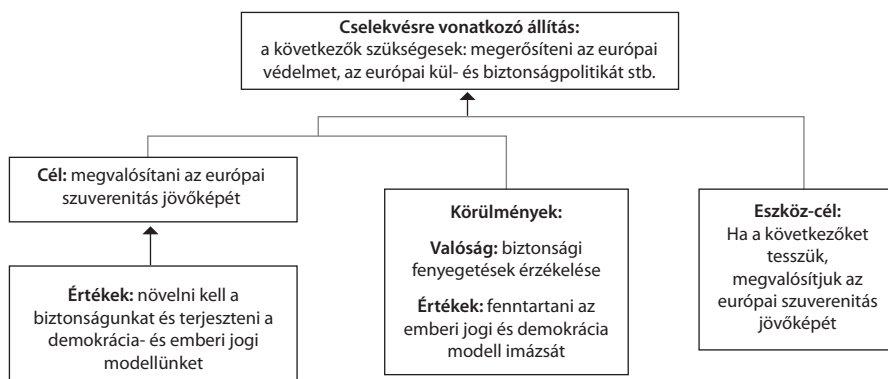
3. ábra: Az európai szuverenitás jövőképe a gyakorlati érvelés modelljében

Forrás: a szerzők szerkesztése FAIRCLOUGH–FAIRCLOUGH 2012: 48 alapján

A valóságos körülmények és az EU értékrendje közötti feszültség vegyes eszközrendszert eredményez a szuverenitás célkitűzésének megvalósításához. Például a 2023. január 22-i francia–német Elysée-nyilatkozat a következő eszközrendszert tartalmazza: a kapcsolatok erősítése minden téren, de különösen az európai kül- és biztonságpolitikában; az európai védelem megerősítése; határozott politika ipari, technológiai és digitális

területen; a gazdasági erő növelése; energiabiztonság; átmenet a zöldgazdaságba; az európai demokratikus működés megszilárdítása. Ezek mindegyike értelmezhető az európai szuverenitás elérésének feltételeként, például: ha megerősítjük az európai védelmet vagy védelmi ipart, az EU (még inkább) önálló, azaz szuverén lesz.

A 4. ábra bemutatja, hogy az európai szuverenitás fogalma hogyan válik elképzelt jövőként a valóságunk részévé, az intézményi valóság termelésének értelmében. Ha a közösség megismeri és kollektívan elfogadja, mert az intézmények beszélnek és írnak róla, akkor a különféle diskurzusokban való megjelenése hivatkozási alap lesz. Például a 2023. január 22-i francia–német nyilatkozat utal a 2022. márciusi versailles-i nyilatkozatra. Tehát cselekvésre vonatkozó állítás helyett az európai szuverenitás már a kitűzött cél helyén jelenik meg, ami konkrét és azonnali cselekvéseket eredményezhet a cél elérése érdekében.



4. ábra: Az európai szuverenitás jövőképének megvalósítása

Forrás: a szerzők szerkesztése FAIRCLOUGH–FAIRCLOUGH 2012: 107 alapján

A cselekvésekre vonatkozó állítások olyan komplex fogalmi kereteket hívnak elő, amelyek akadályozhatják a gondolatok és célkitűzések kollektív megismerését és elfogadását. Ezt ábrázolja az Európai Parlament számára készített, a *stratégiai autonómia* fogalmát tematikus klaszterekben összegző kutatás.⁶⁴

Az európai autonómia és szuverenitás Macron elnök 2024-es beszédében

Macron elnök 2024 áprilisában, a Sorbonne Egyetemen tartott beszédében⁶⁵ hat alkalommal említette az *autonómia*, *autonóm* szavakat, és 22 alkalommal a *szuverén*, *szuverenitás* szavakat. Stratégiai autonómiáról, valódi stratégiai autonómiáról és hosszú távú stratégiai autonómiáról beszélt, amelyek a szuverenitás megteremtésének lépcsőfokai, illetve eszközei lehetnek. Az európai szuverenitás létrehozását hat szakaszban vázolta fel. Ezek a következők: 1. a közös adósságteher, amely a Covid-19 utáni Helyreállítási

⁶⁴ European Parliament 2022: 11.

⁶⁵ MACRON 2024.



és Ellenállóképességi Alap létrejöttével már részben megvalósult. 2. A tagállamok stratégiai egysége olyan ügyekben, amelyek eredetileg nemzeti hatáskörbe tartoznak, például az egészségügy, az energiapolitika és a védelem területén. 3. A tagállamok lépéseket tettek a stratégiai autonómia irányába, hogy csökkentsék külső függőségüket a félvezetők és a stratégiai fontosságú nyersanyagok tekintetében. 4. Bevezették a Green Deal-t, és megkezdték az átállást digitális és energiaügyi téren. 5. A tagállamok újra megvizsgálják a szomszédságpolitikát és létrehozták az Európai Politikai Közösséget. 6. Meg kell erősíteni Európát, amelyet három tekintetben javasol: képesnek kell lennie nagy jelentőségű stratégiai döntésekre; követni a paradigmaváltásokat, és azokra határozottan, a prosperitást és a humanizmust megőrizve reagálni. Macron beszéde szerint az erős Európa képes gondoskodni a saját biztonságáról és védeni a külső határait, kiszabadulva a második világháború után kialakult stratégiai gyámság alól. Ez azt jelenti, hogy Európának tovább kell integrálódnia a védelem területén, új termelési és növekedési modellt kell alkotnia, és továbbra is terjesztenie kell az európai értékeket és humanizmust. A védelem tekintetében létre kell hozni „a NATO európai pillérét”. (Ez inkább a korlátozott, vagy kiegészítő cselekvés lehetőségét vetíti előre, amely az autonómia fogalmához kapcsolódik.) A beszédben megjelölt kulcsfontosságú területek nagyrészt megfelelnek a korábbi, elemzett szövegekben a szuverenitáshoz vezető szempontoknak: iparfejlesztés, digitalizáció, zöldátmenet, energiareform, valamint az elnök új javaslata, az élelmiszer-termelési szuverenitást jelentő agrárpolitika.

Következtetések

Az *autonómia*, *autonóm* és a *szuverenitás*, *szuverén* szavak előfordulását és jelentését vizsgáltuk interdiszciplináris módszerrel 1998-tól a mintaként kiválasztott kulcsfontosságú dokumentumokban. Mivel történelmi és jogi okok miatt mind a *szuverenitás*, mind az *autonómia* fogalma összetett, és az Európai Unióval összefüggésben még fejlődnek, a fogalmi struktúrájuk jelenleg nem megállapítható. Az EU politikai diskurzusában gyakran rokon értelműként használatosak. A *szuverenitás* magában foglalja az *autonómiát*, de az utóbbi nem tűnik alkalmasnak a közös jövőkép felvázolására. Annak érdekében, hogy vonzóbbá és szélesebb jelentésűvé tegyék, a *stratégiai autonómia* kifejezést használják, amelyben a jelző bővíti a főnév jelentését. A *szuverenitás* fogalma kidolgozottabb és fokozatosan felváltja az *autonómia* fogalmát. Ha a *szuverenitás* szó előtt a *digitális* vagy a *technológiai* jelzők állnak, azok szűkítik, illetve pontosítják a jelentését, a fogalomnak az államiság hagyományos gondolkodáskörén kívüli alkalmazásával. Emellett az EU kontextusában a *szuverenitás* a jövőt is formáló globális szereplő státuszához kapcsolódik.

A szuverenitás fogalmának alkotóelemei annak eredményeként jelentek meg az EU politikai diskurzusában, hogy az intézményi tények előállítása közben létrejött az európai szuverenitás jövőképe, és megkezdődött annak megvitatása, milyen út vezet a megvalósításához. Például a közös biztonság- és védelempolitika, az erősebb hadiipar és gazdaság, a függőségek csökkentése, valamint az európai értékek és demokrácia terjesztése. Kimutattuk az ellentmondást az EU önképe és arra vonatkozó törekvése között, hogy jelentős katonai erővel rendelkező, biztonságot szolgáltató legyen: az EU



mostanáig a puha hatalom eszközeit alkalmazta, ám a jelenlegi biztonsági környezetben a kemény hatalom eszközeinek megteremtését tűzte ki célul. Az ellentmondás csökkentését szolgálhatja, hogy a szuverenitás megteremtésének egyik eszközeként a kettős célú ipari fejlesztéseket helyezi előtérbe, és így a politikai kommunikációban a gazdasági előnyökre kerül a hangsúly. Az, hogy a formálódó alkotóelemek közül melyik lesz a középpontban, a közös cselekvés eredményeként létrejövő irányzatoktól függ: a jövőkép lehet egy korlátozott cselekvési képességgel rendelkező unió vagy egy teljesen független, globális aktorként is fellépő unió.

Felhasznált irodalom

- ADCOCK, Robert (2005): *What Is a Concept?* The C&M Working Paper Series. Mexico City: Committee on Concepts and Methods – IPSA – CIDE. Online: www.concepts-methods.org/files/workingpaper/pc%201%20adcock.pdf
- BIFULCO, Raffaele – NATO, Alessandro (2020): *The Concept of Sovereignty in the EU – Past, Present and the Future*. RECONNECT Project. Online: <https://ec.europa.eu/research/participants/documents/downloadPublic?documentIds=080166e5ceba74f0&appId=PPGMS>
- BISCOP, Sven (2017): European Defence: What's in the CARDS for PESCO? *Security Policy Brief*, 91. Online: www.egmontinstitute.be/content/uploads/2017/10/SPB91-Biscop.pdf?type=pdf
- BISCOP, Sven (2018): *European Strategy: New Future for an Old Power*. New York: Routledge.
- BORRELL, Josep (2020): *Why European Strategic Autonomy Matters*. 2020. december 3. Online: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/89865/why-european-strategic-autonomy-matters_en
- BRACK, Nathalie – COMAN, Ramona – CRESPIY, Amandine (2019): Sovereignty Conflicts in the European Union. *Les Cahiers du Cevipol*, 4, 3–30. Online: <https://doi.org/10.3917/lcdc.194.0003>
- BRUSTLEIN, Corentin (2018): European Strategic Autonomy: Balancing Ambition and Responsibility. *IFRI*, 2018. november 16. Online: www.ifri.org/en/editorials/european-strategic-autonomy-balancing-ambition-and-responsibility
- CABRÉ, Teresa M. (1999): *Terminology. Theory, Methods, Applications*. Amsterdam: John Benjamins. Online: <https://doi.org/10.1075/tlrp.1>
- CAMPORINI, Vincenzo et al. (2017): *European Preference, Strategic Autonomy and European Defence Fund*. Armament Industry European Research Group. Online: www.clingendael.org/sites/default/files/2017-11/Ares-22-Report-Nov-2017.pdf
- CSERNATONI, Raluca (2022): The EU's Hegemonic Imaginaries: From European Strategic Autonomy in Defence to Technological Sovereignty. *European Security*, 31(3), 395–415. Online: <https://doi.org/10.1080/09662839.2022.2103370>
- CVCE (1998): *Joint Declaration issued at the British-French Summit*. Saint-Malo, France, 1998. december 3–4. Online: www.cvce.eu/obj/franco_british_st_malo_declaration_4_december_1998-en-f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f.html



- Elements for a Doctrine: In Conversation with Charles Michel. *Geopolitique.eu*, 2021. szeptember 8. Online: <https://geopolitique.eu/en/2021/09/08/elements-for-a-doctrine-in-conversation-with-charles-michel/>
- European Parliament (2022): *EU Strategic Autonomy 2013–2023. From Concept to Capacity*. EU Strategic Autonomy Monitor, 2022. július. Briefing. European Parliament. Online: [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733589/EPRS_BRI\(2022\)733589_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733589/EPRS_BRI(2022)733589_EN.pdf)
- FABER, Pamela Benítez (2009): The Cognitive Shift in Terminology and Specialised Translation. *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación*, 1, 107–134. Online: <https://doi.org/10.6035/MonTI.2009.1.5>
- FAIRCLOUGH, Isabela – FAIRCLOUGH, Norman (2012): *Political Discourse Analysis: A Method for Advanced Students*. London–New York: Routledge.
- FIOTT, Daniel (2018): *Strategic Autonomy: Towards 'European Sovereignty' in Defence?* EUISS, 2018. december. Online: www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%202012__Strategic%20Autonomy.pdf
- FIOTT, Daniel (2021): European Sovereignty – Strategy and Interdependence. EU Institute for Security Studies. *Chaillot paper*, 169, 2021. július. Online: <https://doi.org/10.2815/231962>
- FRANKE, Ulrike – VARMA, Tara (2019): *Independence Play: Europe's Pursuit of Strategic Autonomy*. European Council on Foreign Relations, 2019. július. Online: <https://ecfr.eu/wp-content/uploads/Independence-play-Europes-pursuit-of-strategic-autonomy.pdf>
- GREVI, Giovanni (2019): *Strategic Autonomy for European Choices: The Key to Europe's Shaping Power*. European Policy Centre. Discussion Paper. Europe in the World Programme. Online: www.epc.eu/content/PDF/2019/190719_Strategicautonomy_GG.pdf
- GRÜLL, Philipp – LAWTON, Sarah (2020): 'Sovereignty and Solidarity': Germany's Plans for the EU's Foreign Policy. *Euractiv*, 2020. június 29. Online: www.euractiv.com/section/global-europe/news/sovereignty-and-solidarity-germanys-plans-for-the-eus-foreign-policy/
- GUNNELL, John G. (2017): Political Concepts and the Concept of the Political. *Teoria Polityki*, 1, 187–201. Online: <https://doi.org/10.4467/00000000TP.17.0010.6589>
- HELD, David (1991): *Political Theory and the Modern State*. Cambridge: Polity Press.
- JONES, Ben (2020): CSDP Defence Capabilities Development. In *10 Years of CSDP. Four In-Depth Analyses Requested by the Sub-Committee on Security and Defence of the European Parliament (EP)*. Online: <https://doi.org/10.2861/374045>
- JUNCKER, Jean-Claude (2018): State of the Union 2018. The Hour of European Sovereignty. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_18_5808
- KIEFER, Markus – PULVERMÜLLER, Friedemann (2012): Conceptual Representations in Mind and Brain: Theoretical Developments, Current Evidence and Future Directions. *Cortex*, 48(7), 805–825. Online: <https://doi.org/10.1016/j.cortex.2011.04.006>
- LANGACKER, Ronald W. (2008): *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*. Oxford–New York: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195331967.001.0001>
- LIPPERT, Barbara – ONDARZA, Nicolai von – PERTHES, Volker szerk. (2019): European Strategic Autonomy. Actors, Issues, Conflicts of Interests. *SWP Research Paper*, (4). Online: <https://doi.org/10.18449/2019RP04>



- MARGOLIS, Eric – LAURENCE, Stephen (2011): Learning Matters: The Role of Learning in Concept Acquisition. *Mind & Language*, 26(5), 507–539. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0017.2011.01429.x>
- MARGOLIS, Eric – LAURENCE, Stephen (2023): Concepts. In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Online: <https://plato.stanford.edu/entries/concepts/#StrCon>
- MARTILL, Benjamin – CHRYSOGELOS, Angelos (2024): You're Projecting! Global Britain, European Strategic Autonomy and the Discursive Rescue of the Internationalised State. *European Security*, 1–20. Online: <https://doi.org/10.1080/09662839.2024.2425641>
- MARTINS, Bruno Oliveira – MAWDSLEY, Jocelyn (2021): Sociotechnical Imaginaries of EU Defence: The Past and the Future in the European Defence Fund. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 59(6), 1458–1474. Online: <https://doi.org/10.1111/jcms.13197>
- MICHAELS, Eva – SUS, Monika (2024): (Not) Coming of Age? Unpacking the European Union's Quest for Strategic Autonomy in Security and Defence. *European Security*, 33(3), 383–405. Online: <https://doi.org/10.1080/09662839.2024.2376603>
- MIRÓ, Joan (2022): Responding to the Global Disorder: The EU's Quest for Open Strategic Autonomy. *Global Society*, 37(3), 315–335. Online: <https://doi.org/10.1080/13600826.2022.2110042>
- MOLNÁR, Anna (2022): The Idea of a European Security and Defence Union. In MOLNÁR, Anna et al. (szerk.): *Challenges of the Common Security and Defence Policy*. ESDC 2nd Summer University Book. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 19–36. Online: <https://doi.org/10.2855/417831>
- MOLNÁR, Anna – JAKUSNÉ HARNOS, Éva (2023): The Postmodernity of the European Union: A Discourse Analysis of State of the Union Addresses. *The International Spectator*, 58(1), 58–74. Online: <https://doi.org/10.1080/03932729.2022.2149177>
- NORBERG, Jakob (2015): Concepts, Political. In GIBBONS, Michael T. (szerk.): *The Encyclopedia of Political Thought*. John Wiley & Sons. Online: <https://doi.org/10.1002/9781118474396.wbept0188>
- OLSEN, Gorm Rye (2022): Transatlantic Cooperation in Flux: Europe's Small and Cautious Steps Towards „Strategic Autonomy”. *Defence Studies*, 22(4), 609–623. Online: <https://doi.org/10.1080/14702436.2022.2110477>
- RADU, Roxana (2023): DNS4EU: A Step Change in the EU's Strategic Autonomy? *Journal of Cyber Policy*, 8(2), 239–256. Online: <https://doi.org/10.1080/23738871.2023.2295937>
- RECCHIA, Stefano (2020): A Legitimate Sphere of Influence: Understanding France's Turn to Multilateralism in Africa. *Journal of Strategic Studies*, 43(4), 508–533. Online: <https://doi.org/10.1080/01402390.2020.1733985>
- RULE, Alix – COINTET, Jean-Philippe – BEARMAN, Peter S. (2015): Lexical Shifts, Substantive Changes, and Continuity in State of the Union Discourse, 1790–2014. *PNAS*, 112(35), 10837–10844. Online: <https://doi.org/10.1073/pnas.1512221112>
- SARTORI, Giovanni (1984): Guidelines for Concept Analysis. In SARTORI, Giovanni (szerk.): *Social Science Concepts: A Systematic Analysis*. London: Sage, 15–85. Online: https://archive.org/details/socialsciencecon0000unse_a6j4/page/n7/mode/2up



- SCHEDLER, Andreas (2010): Concept Formation in Political Science. *CIDE Working Papers*, (219). Online: http://works.bepress.com/andreas_schedler/28/
- SEARLE, John R. (1998): *Elme, nyelv és társadalom*. Budapest: Vince.
- SILVA, Paul M. II – SELDEN, Zachary (2020): Economic Interdependence and Economic Sanctions: A Case Study of European Union Sanctions on Russia. *Cambridge Review of International Affairs*, 33(2), 229–251. Online: <https://doi.org/10.1080/0955757.2019.1660857>
- STAUNTON, Eglantine (2022): 'France Is Back': Macron's European Policy to Rescue 'European Civilisation' and the Liberal International Order. *Third World Quarterly*, 43(1), 18–34. Online: <https://doi.org/10.1080/01436597.2021.1994384>
- SUTTER, Camille de (2020): Europe's Road to Strategic Autonomy: Summarising the Concrete Steps Taken. *Finabel*, 2020. június 3. Online: <https://finabel.org/europes-road-to-strategic-autonomy-summarising-the-concrete-steps-taken/>
- TEMMERMAN, Rita (2000): *Toward New Ways of Terminology Description. A Sociocognitive Approach*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins. Online: <https://doi.org/10.1075/tlrp.3>
- TEMMERMAN, Rita (2007): Approaches to Terminology. Now That the Dust Has Settled... *A Journal of Professional Communication*, 20, 27–36. Online: <https://bit.ly/4jTz01q>
- VARGA, Gergely (2017): Towards European Strategic Autonomy? Evaluating the New CSDP Initiatives. *Magyar Külügyi Intézet*, 2017. október 3. Online: <https://hiia.hu/en/towards-european-strategic-autonomy-evaluating-the-new-csdp-initiatives/>
- VARMA, Tara (2024): European Strategic Autonomy: The Path to a Geopolitical Europe. *The Washington Quarterly*, 47(1), 65–83. Online: <https://doi.org/10.1080/0163660X.2024.2327820>
- VASCONCELOS, Álvaro de (2009): Introduction – 2020: Defence beyond the Transatlantic Paradigm. In VASCONCELOS, Álvaro de (szerk.): *What Ambitions for European Defence in 2020?* Condé-sur-Noireau: EU Institute for Security Studies, 15–26. Online: www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/What_ambitions_for_European_defence_in_2020_0.pdf
- WALKER, Neil (2003): Constitutionalising Enlargement, Enlarging Constitutionalism. *European Law Journal*, 9(3), 365–385. Online: <https://doi.org/10.1111/1468-0386.00182>
- WALLACE, William (1999): The Sharing of Sovereignty: The European Paradox. *Political Studies*, 47(3), 503–521. Online: <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00214>
- WEISKOPF, Daniel szerk. [é. n.]: Concepts. *Philpapers*. Online: <https://philpapers.org/browse/concepts>
- WEITERSHAUSEN, Inez von – SCHAFER, David – WESSELS, Wolfgang (2020): A 'Primus Inter Pares' in EU Foreign Policy? – German Leadership in the European Council during the Libyan and Ukrainian Crises. *German Politics*, 29(1), 42–58. Online: <https://doi.org/10.1080/09644008.2019.1583328>



Elemzett szövegek

- BORRELL, Josep – BRETON, Thierry (2020): *For a United, Resilient and Sovereign Europe*. Online: www.eeas.europa.eu/eeas/united-resilient-and-sovereign-europe-thierry-breton_en
- Council of the European Union (2003): *A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy*. 15895/03. Brussels, 2003. december. Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/en/pdf>
- Council of the European Union (2016): *Conclusions on Implementing the EU Global Strategy in the Area of Security and Defence*. 2016. november 14. Online: www.consilium.europa.eu/media/22459/eugs-conclusions-st14149en16.pdf
- Council of the European Union (2022): *A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security*. (OR. en) 7371/22. Brussels, 2022. március 21. Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf>
- Élysée (2023): *French-German Declaration*. 2023. január 22. Online: www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2023/01/22/french-german-declaration
- European Council Conclusions EUCO 217/13. 2003. december 19/20. Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-217-2013-INIT/en/pdf>
- Informal meeting of the Heads of State or Government. Versailles Declaration. 2022. március 11. Online: www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2022/03/10-11/
- MACRON, Emmanuel (2018): *Speech by the President of the French Republic at the Conference of Ambassadors*. 2018. augusztus 27. Online: www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2018/08/27/speech-by-the-president-of-the-french-republic-at-the-conference-of-ambassadors
- MACRON, Emmanuel (2024): *Europe—It Can Die. A New Paradigm at the Sorbonne*. Le Groupe d'études géopolitiques. Online: <https://geopolitique.eu/en/2024/04/26/macron-europe-it-can-die-a-new-paradigm-at-the-sorbonne/>
- Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy* (2016). Online: www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf
- Sorbonne Speech of Emmanuel Macron. Full text/English version* (2017). Online: <https://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html>

